

Examination and pathology of crude oil and product supply on the energy exchange

Seyed Mohammad Hassan Mousavian

Master, Islamic studies and management, Imam Sadiq University, Tehran, Iran
(Corresponding author).

mh.mousavian@sepahanoil.com

 0009-0007-2571-9002

Masoud Rasouli

Ph.D, management of international oil and gas contracts, Imam Sadiq University, Tehran, Iran.

mas.rasouli@isu.ac.ir

 0000-0000-0000-0000

Abstract

The energy exchange started working in 1990 with the aim of providing an organized, legal and competitive market for the fair discovery of the energy carriers' prices. Due to the importance of this market as one of the tools for the development of the energy market and the realization of economic growth, it has been addressed in the sixth five-year development plan of Iran. Therefore, the government has been obliged to develop the energy market and supply crude oil in the energy exchange. Considering the indisputable concentration of macro-policies on increasing exports and also the need to diversify sales procedures to deal with sanctions with the aim of improving the position of the Islamic Republic of Iran, the need to create a centralized market to discover the price and trade of oil as a strategic commodity in the middle east is felt more than before. This issue has become the basis of the oil pricing plan in the country.

The current research aims to evaluate the success and efficiency of the energy exchange as a transparent market by using thematic analysis method, while identifying the challenges of supplying oil in the energy exchange through library studies, reviewing documents and interviewing experts. To improve the performance of the energy exchange, some suggestions have been made to be used by policymakers and executives in this area.

Keywords: Crude oil, Energy exchange, Sanctions, Energy market, Iran.

JEL Classification: C81 Methodology for Collecting, Estimating, and Organizing Microeconomic Data; Data Access

بررسی و آسیب‌شناسی عرضه نفت خام در بورس انرژی

سید محمدحسن موسویان

دانشجوی کارشناسی ارشد، رشته معارف اسلامی و مدیریت، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

mh.mousavian@sephanoil.com

ORCID ID 0009-0007-2571-9002

مسعود رسولی

دانشجوی دکتری، رشته مدیریت قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران.

mas.rasouli@isu.ac.ir

ORCID ID 0000-0000-0000-0000

چکیده

بورس انرژی با هدف فراهم‌آوردن بازاری متشکل، قانونمند و رقابتی جهت کشف منصفانه قیمت حامل‌های انرژی در سال ۹۰ شروع به کار کرد و به دلیل اهمیت این بازار به‌عنوان یکی از ابزارهای توسعه بازار انرژی و تحقق رشد اقتصادی، در بند ۴ قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه به آن پرداخته شده و دولت مکلف به توسعه بازار انرژی و عرضه نفت خام در بورس انرژی شده است. با توجه به تمرکز سیاست‌های کلان بر افزایش صادرات و لزوم تنوع در روش‌های فروش جهت مقابله با تحریم‌ها و ارتقاء جایگاه جمهوری اسلامی ایران، لزوم ایجاد بازاری متمرکز برای کشف قیمت و معامله نفت به‌عنوان یک کالای راهبردی در منطقه، بیش‌ازپیش احساس می‌شود. همین موضوع، زمینه‌ساز طرح قیمت‌گذاری نفت در داخل کشور شده است. پژوهش حاضر کوشیده است با استفاده از روش تحلیل مضمون، ضمن شناسایی چالش‌های عرضه نفت در بورس انرژی از طریق مطالعات کتابخانه‌ای، بررسی اسناد و مدارک و مصاحبه با صاحب‌نظران این حوزه به ارزیابی موفقیت و کارایی بورس انرژی به‌عنوان بازاری شفاف و رقابتی در عرضه محصولات نفتی بپردازد و در آخر جهت بهبود عملکرد بورس انرژی پیشنهاداتی ارائه گردد که قابل استفاده برای سیاست‌گذاران و مدیران اجرایی این حوزه باشد. این پژوهش ذیل کمیسیون زیربنایی و تولیدی مجمع تشخیص مصلحت نظام صورت پذیرفته است.

کلیدواژه‌ها: نفت خام، بورس انرژی، تحریم، بازار انرژی، ایران.

طبقه‌بندی JEL:

C81 Methodology for Collecting, Estimating, and Organizing Microeconomic Data; Data Access

شاپای الکترونیک: ۶۵۶۸-۲۵۸۸ / پژوهش‌کنده تحقیقات راهبردی / فصلنامه علمی پژوهشی راهبردی اقتصادی

doi 10.22034/es.2024.394161.1664

مسئولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظرها مطرح شده در متن آن، به عهده نویسندگان و یا نویسنده مسئول مقاله می‌باشد و مورد تأیید / عدم تأیید صاحب امتیاز نشر به راهبردی اقتصادی نمی‌باشد.

مقدمه و بیان مسئله

ایران به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین تولیدکنندگان نفت و گاز و بزرگ‌ترین دارنده‌های ذخایر اثبات شده نفت و گاز شناخته می‌شود. با توجه به اهمیت این بازار، توسعه بازار انرژی و تحقق رشد اقتصادی از طریق تمرکز سیاست‌های کلان بر افزایش صادرات و تنوع‌بخشی به روش‌های فروش برای مقابله با تحریم‌ها و ارتقاء جایگاه جمهوری اسلامی ایران لزوم ایجاد بازاری متمرکز برای کشف قیمت و معامله نفت و فرآورده‌های نفتی به‌عنوان یک کالای راهبردی در منطقه، بیش‌ازپیش احساس می‌شود. همین موضوع، زمینه‌ساز طرح قیمت‌گذاری نفت در داخل کشور شده است. در اوایل دهه ۸۰ ایده‌ای برای تأسیس بورس جهت معاملات نفت از طریق همکاری وزارتخانه‌های اقتصاد و نفت شکل گرفت چراکه یکی از بهترین و شفاف‌ترین روش‌های قیمت‌گذاری محصولات، عرضه آن‌ها در بورس است. در اولین گام برای تحقق این ایده، در اواخر بهمن ۱۳۸۶ مبادلات فرآورده‌های نفت و پتروشیمی در بازار سرمایه آغاز شد. با توجه به موفقیت نسبی بورس نفت ایران و نیاز به ایجاد بازار جدیدی برای معاملات در بخش صنعت برق و جلوگیری از تعدد بازارها در بخش انرژی، بورس نفت ایران با بورس تازه‌تأسیس بخش برق ادغام شد و شرکت بورس انرژی ایران به‌عنوان چهارمین رکن بازار سرمایه در سال ۱۳۹۱ تأسیس شد. بدین ترتیب، چهارمین بورس کشور برای عرضه محصولات نفت و مشتقات نفتی، گاز طبیعی، زغال‌سنگ، برق، حق آلودگی و سایر حامل‌های انرژی شکل گرفت.

روند فعالیت شرکت ملی نفت ایران نشان می‌دهد با وجود ادامه‌دار بودن روند عرضه نفت خام سبک، سنگین و حتی میعانات گازی در بورس انرژی؛ اما فعالیت جدی آن به‌سوی عرضه فرآورده‌های نفتی در بورس میل کرده است.

این پژوهش کوشیده است بر اساس نظرهای خبرگان این حوزه ضمن شناسایی چالش‌های عرضه نفت و فرآورده‌های آن در بورس انرژی، راهبردهایی جهت بهبود عملکرد بورس انرژی ارائه گردد. به‌این‌منظور در بخش بعدی مقاله به ضرورت و اهمیت پژوهش اختصاص یافته و برخی اصطلاحات و مفاهیم کلیدی مورد استفاده در این پژوهش تعریف شده است. سپس به مرور پیشینه نظری و ادبیات موضوع پرداخته و در ادامه روش گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها ارائه و روش تحلیل مضمون معرفی شده است و در بخش پایانی به تبیین نتایج و جمع‌بندی اختصاص یافته است.

۱. ضرورت و اهمیت پژوهش

در سال ۲۰۱۹ ایران به لحاظ ذخایر اثبات شده نفت پس از کشورهای ونزوئلا، عربستان و کانادا در رتبه چهارم قرار گرفته و ۹ درصد از ذخایر نفت جهان را در اختیار داشته است و به لحاظ میزان ذخایر اثبات شده گاز پس از روسیه در رتبه دوم جهان قرار داشته است. همچنین با دارا بودن حدود ۱۳ درصد از ذخایر نفت اوپک در میان کشورهای عضو، پس از ونزوئلا و عربستان سعودی رتبه سوم را به خود اختصاص داده است (متین و صابری، ۱۴۰۰)؛ از این رو نفت و گاز در معاملات اقتصادی سیاسی جهان اهمیت راهبردی دارند و در فرایند روابط بین‌الملل نقش مهمی ایفا می‌کنند (رضوی و رسولی، ۱۳۹۹).

از مهم‌ترین دلایل ایجاد بورس انرژی تخصصی بودن معاملات انرژی و مزایای بازار متشکل است که این موضوع در بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه در جهان مشترک است. همچنین از مهم‌ترین هدف‌های کشورهای در حال توسعه که بورس به دنبال ایجاد بورس انرژی هستند، کاهش تصدی‌گری دولت، تأمین مالی فعالان، اصلاح بازار سنتی، کارآمد شدن بازار انرژی به کمک بخش خصوصی و هدفمند کردن سیاست‌های حمایتی دولت است (نوروزی، ۱۳۹۸).

بورس فعالیت‌های دو شبکه حرفه‌ای فنی و مالی را هماهنگ می‌کند؛ به این معنا که شبکه مالی تأمین مالی را برای شبکه فنی انجام می‌دهد. اعضای این دو شبکه برای یافتن بهترین پروژه‌های انرژی ممکن با هم همکاری می‌کنند. بورس انرژی نیز به عنوان بازاری منظم و قانونمند، نقش مهمی در بهبود مبادلات حامل‌های انرژی دارد و می‌تواند منبع مالی مناسبی برای سرمایه‌گذاران و تولیدکنندگان بزرگ در حوزه انرژی باشد. بورس انرژی بازاری است که با هدف برطرف کردن نواقص دیگر بازارها شکل گرفته و با هدف پوشش ریسک‌های معاملاتی، شفاف‌سازی قیمت‌ها، توسعه مبادلات و دسترسی بهتر معامله‌گران به اطلاعات مورد نیاز تحت قوانین و ضوابطی مشخص ایجاد شده است. در واقع بورس انرژی هم بازارهای شفاف و کارآمد با درجه بالایی از نقدشوندگی و رقابت برای تعیین قیمت حامل‌های انرژی ایجاد می‌کند و هم فرصت سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی فراهم می‌نماید (اسفندیاری فر، ۱۳۹۴).

کشورهای پیشرفته برای پاسخ به نیازهای افزایش شفافیت و اطلاع‌رسانی، اقتصاد ملی، مدیریت ریسک ناشی از نوسان قیمت‌ها، و سازماندهی بازارها به منظور ارتقاء کاهش هزینه‌های مبادله و ارتقاء کارایی، مفهوم بورس انرژی را توسعه داده‌اند.

محصولات انرژی در ایران به واسطه جایگاه این کشور در جهان و همچنین مؤلفه

پُرنگ در اقتصاد به سبب درآمد حاصل از صادرات این مواد، نقش ویژه‌ای در روابط اقتصادی، رفاه اجتماعی، سیاسی، رشد و توسعه و بهبود کیفیت زندگی مردم دارند؛ اما یکی از چالش‌های پیش‌رو در حوزه تجارت محصولات انرژی، نوسان‌های خارج از کنترل در قیمت در عرصه‌های بین‌المللی می‌باشد.

۲. پیشینه نظری

ذوالقدر و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهش خود تحت عنوان «ارائه الگوی عوامل مؤثر بر شاخص قیمت سهام در بازار بورس انرژی با رویکرد معاملات ساختاری»، به بررسی عوامل مؤثر بر شاخص کل قیمت سهام در بورس انرژی اوراق بهادار تهران پرداخته‌اند. براین اساس از میان عوامل متعدد مؤثر بر شاخص قیمت سهام، عوامل رشد اقتصادی، نرخ ارز، درآمد سرانه، نرخ بهره، نرخ تورم، حجم نقدینگی، پس‌انداز، صادرات و واردات، تولیدات داخلی، درجه بازبودن اقتصاد، درآمدهای نفتی، بازار ارز و طلا و مسکن و سپرده‌های بانکی برگزیده شده و در سه گروه عوامل اقتصادی، عوامل تجاری و بازارهای جایگزین تقسیم‌بندی گردیده‌اند. یافته‌های حاصل از پژوهش نشان داد که هر سه گروه عوامل بر شاخص کل قیمت سهام بورس انرژی تأثیر معناداری می‌گذارند. همچنین عوامل تجاری بر دسته اقتصادی نیز تأثیرگذار می‌باشد.

پاکذات (۱۳۹۵)، در پژوهش خود با عنوان «ماهیت مالی و فقهی و امکان‌سنجی راه‌اندازی قراردادهای آتی نفت در بورس انرژی جمهوری اسلامی ایران»، به تحلیل سازوکار قراردادهای آتی نفت در بورس‌های مهم نفتی پرداخته و ماهیت مالی این قراردادها را به دقت واکاوی می‌کند. این پژوهش با هدف ارائه یک موضوع‌شناسی جامع از قراردادهای آتی نفت انجام شده است. پژوهشگر پس از بررسی سازوکار قراردادهای آتی نفت در بورس‌های بزرگ جهانی، سعی دارد ماهیت مالی این قراردادها را به‌طور دقیق مشخص کند. بر اساس این تحلیل، وی یک قالب قراردادی جدید برای قراردادهای آتی نفت پیشنهاد می‌دهد که دارای دو ویژگی کلیدی تطابق با واقعیت معاملات بازار و انطباق موازین شرعی است. درنهایت، پژوهش با ارائه الزامات و پیشنهاد‌های سیاستی برای راه‌اندازی این قراردادها در بورس انرژی جمهوری اسلامی ایران به پایان می‌رسد. این پیشنهادات به‌منظور تضمین انطباق کامل قراردادها با موازین شرعی و کارآمدی آن‌ها در بازار ارائه شده‌اند.

راعی و کرمی (۱۳۹۳)، در پژوهشی با عنوان «بررسی پتانسیل‌های بالقوه بورس انرژی در اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و شفافیت اطلاعات بازار سرمایه»، به

تحلیل عوامل مؤثر بر قیمت معاملات نفت خام پرداخته است و زیرساخت‌های ضروری برای شکل‌گیری بورس انرژی را بررسی می‌کند. نتایج این بررسی‌ها امکان‌سنجی‌های انجام‌شده نشان می‌دهند که زیرساخت‌هایی مانند معرفی نفت شاخص به‌عنوان دارایی پایه معاملات، تأسیس مؤسسه تعیین کیفیت و استاندارد محموله‌های معاملاتی، ایجاد اتاق پایاپای، آماده‌سازی سیستم‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، مالکیت غیرانتفاعی بورس انرژی، تعیین نهاد نظارتی مشخص و سایر زیرساخت‌های لازم برای راه‌اندازی بورس انرژی منطقه‌ای در بازار سرمایه کشور فراهم است. راه‌اندازی بورس انرژی می‌تواند به معرفی بازار مالی نفت ایران به‌عنوان نخستین بورس انرژی در منطقه خلیج فارس و تبدیل شدن به قطب اقتصاد انرژی در عرصه بین‌المللی، و افزایش کارایی بازار سرمایه از نظر شفافیت اطلاعات منجر شود.

منظور و خلیلی (۱۳۸۸)، در پژوهشی با عنوان «بورس نفتی ایران: ضرورت‌ها، منافع، راهکارها و استراتژی‌ها»، علاوه بر پرداختن به ادبیات موجود در زمینه راه‌اندازی بورس نفتی ایران به تبیین راهبردهای پیش‌روی آن با استفاده از رویکرد ماتریس «قوت، ضعف، فرصت، تهدید»^۱ پرداخته‌اند. در این مقاله، ضمن مرور ادبیات موجود در زمینه راه‌اندازی بورس نفتی ایران به تبیین راهبردهای پیش‌روی آن با استفاده از رویکرد ماتریس قوت، ضعف، فرصت، تهدید پرداخته است. برای این منظور ابتدا به طبقه‌بندی قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای مربوطه پرداخته و سپس راهبردهای قوت - ضعف، راهبردهای ضعف - فرصت، راهبردهای قوت - تهدید و راهبردهای ضعف - تهدید ارائه شده است.

بارگر و همکاران (۲۰۱۳)، در کتابی با عنوان «مدیریت ریسک انرژی: دیدگاهی یکپارچه در مورد قدرت و سایر بازارهای انرژی»، بازارهای انرژی امروز با نگاهی به بازار چندمحصولی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. این کتاب به بررسی جنبه‌های مختلف موضوع افزایش توسعه‌های اخیر در بازارهای برق و گاز و اهمیت مدیریت ریسک برای بنگاه‌ها و تولیدکنندگان در صنایع انرژی بر پرداخته است.

سیمکینز (۲۰۱۳) در کتاب خود با موضوع «امور مالی و اقتصاد انرژی»^۲ با مرور تاریخچه تشکیل بورس انرژی و مشتقات و همچنین بررسی تحلیل‌های اقتصادی و مالی صنایع بخش انرژی، ریسک بخش انرژی را بررسی نموده و بعد از آن ریسک‌های حوزه مبادلات انرژی را مورد بررسی قرار داده است.

1. SWOT

2. Energy Finance and Economics

۳. چهارچوب نظری

۳-۱. انواع بازارهای معاملات نفت

بازار به معنای فضای اقتصادی به منظور انجام هر معامله است و در موارد مختلف کاربرد دارد. بازارها به دو دسته تقسیم می‌شوند (درخشان، ۱۳۹۰):

- بازارهایی که در آن کالاهای واقعی معامله می‌شود، بازار فیزیکی می‌گویند.
- بازارهایی که در آن اسناد خرید و فروش مربوط به یک کالا با شرایط تحویل در آینده جابه‌جا می‌شود، بازارهای کاغذی می‌گویند. معاملات کاغذی یا در خارج از بورس انجام می‌شود یا در بورس‌های رسمی مانند بورس نیویورک یا بورس لندن صورت می‌پذیرد.

۳-۱-۱. بازارهای بورس (سازمان یافته)^۱

این بازارها به صورت سازمان یافته و دارای مکان مستقلی است و جهت کاهش ریسک‌های معاملات نفتی، افزایش انعطاف‌پذیری و نقدینگی، وجود بازار ثانویه برای تسهیل نمودن معاملات قراردادهای و فراهم نمودن ابعاد وسیع‌تر تجاری برای صنایع نفت در دنیا به وجود آمده‌اند، مالک این بازارها اعضای آنها هستند که این اعضا هیئت‌مدیره‌ای را جهت اجرای صحیح امور انتخاب می‌کنند، عضویت هر یک از اعضا بایستی توسط هیئت‌مدیره بازار بورس تأیید شود. در مورد انرژی دو بورس مهم در جهان وجود دارد یکی در لندن به نام آی‌پی‌ای^۲ و دیگری بورس نیویورک نیامکس^۳ نیز دارای همین ساختار می‌باشد و در آنجا کلیه معاملات توسط اس‌ای‌سی^۴ و اپالایش می‌شود و اعضا تسویه مأمور به تسویه قراردادهای هستند.

۳-۱-۲. بازارهای خارج از بورس (سازمان نیافته)^۵

به کلیه بازارهای نفتی که خارج از بازارهای بورس قرار دارند و یک مکان و ساختمان مشخص همانند بازار سازمان یافته ندارد و شامل یک شبکه رایانه‌ای می‌باشد که درخواست خرید و فروش در آن شبکه داخل می‌شود و معاملات از طریق این ترمینال‌های رایانه‌ای صورت می‌گیرد، این بازارها بیشتر متشکل از مؤسسات مالی است و دارای ضمانت اجرایی کامل نیست و خطر نکول وجود دارد چون افراد با

1. Organized Futures Markets
 2. International Petroleum Exchange (IPE)
 3. New York Merchantile Exchange (NYMEX)
 4. Security Exchange Commission (SEC)
 5. Over The Counter (OTC)

یکدیگر طرف هستند، درحالی‌که در بازارهای سازمان‌یافته افراد با بورس طرف هستند، بعضی از شرکت‌های نفتی جهت انجام عملیات هجینگ خود از بازارهای سازمان‌نیافته استفاده می‌کنند (عرشی، ۱۳۹۰).

۳-۲. مفهوم بورس انرژی

بازاری سازمان‌یافته و منظم است که در آن کالاهای مرتبط با انرژی به سه روش مشتقه، فیزیکی و فرعی عرضه می‌شوند. بازار فیزیکی شامل سه تابلوی نفت و گاز، برق و سایر حامل‌های انرژی است که کالاهایی مانند: زغال‌سنگ و قطران در آن عرضه می‌شوند. بازار مشتقه نیز شامل سه تابلوی قرارداد آتی، قرارداد اختیار معامله و قرارداد سلف موازی استاندارد است (دستورالعمل پذیرش کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس انرژی، مصوب ۱۳۹۱/۷/۲۹).

۳-۳. انواع بازار بورس انرژی

کالاهای پذیرفته‌شده در بورس، در بازار فیزیکی معامله می‌شوند و در بازار مشتقه، اوراق بهادار مبتنی بر کالاهای پذیرفته شده در بورس مورد معامله قرار می‌گیرند، همچنین کالاهای تک محموله‌ای در بازار فرعی معامله می‌شوند.

براین اساس کلیه حامل‌های انرژی در صورت داشتن سابقه فعالیت قابل‌اتکا عرضه‌کننده در بازار کالای مورد پذیرش، امکان کشف عادلانه قیمت با توجه به میزان عرضه کالا توسط متقاضی و عدم شمول محدودیت‌های قیمت‌گذاری قانونی و انحصار در عرضه یا تقاضا همچنین ارائه تعهدات مصرح در دستورالعمل پذیرش توسط متقاضی با تصویب هیئت پذیرش یا کمیته عرضه بورس انرژی به‌عنوان کالای اصلی یا مشابه امکان معامله در بورس انرژی را دارند. در بورس انرژی ایران معاملات در بازار فیزیکی بسته به تعداد عرضه‌کنندگان در یک نماد معاملاتی و شرایط عرضه به سه روش حراج حضوری، معاملات تمام الکترونیکی و عرضه یکجا انجام می‌پذیرد. معاملات در بازار مشتقه نیز به‌صورت تمام الکترونیکی انجام می‌پذیرد (مؤسسه سبحان، ۱۳۹۵، ص. ۲۲). بازار فیزیکی، قراردادهای نقدی، نسبه، سلف و کشف و بازار مشتقه نیز قراردادهای آتی، اختیار معامله و سلف موازی استاندارد را تشکیل می‌دهند.

۳-۴. اسناد بالادستی مربوطه

در بند ح ماده ۴ قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه به آن پرداخته شده و دولت مکلف به توسعه بازار انرژی و عرضه نفت خام و فرآورده در بورس انرژی گردیده است.

در بند ۱۳ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی جهت مقابله با ضربه‌پذیری درآمد حاصل از صادرات نفت و گاز، سه روش انتخاب مشتریان راهبردی، ایجاد تنوع در روش‌های فروش و مشارکت‌دادن بخش خصوصی در فروش آمده است، چراکه از معمول‌ترین نتایج تکیه به درآمدهای ارزی حاصل از نفت، نوسانات ارزی است. یکی از ملزومات تحقق اقتصاد مقاومتی، تثبیت قیمت ارز در بازار است. نوسانات موجود در بازار ارز زمینه نابسامانی در امر تولید، عرضه و مصرف را فراهم می‌سازد و در یک جمله بازار را دچار اختلال می‌کند. از این‌رو دولت، به‌عنوان اصلی‌ترین مقام تصمیم‌گیری در سیاست‌های مالی و ارزی کشور، می‌تواند بخش قابل‌توجهی از نوسانات موجود در بازار ارز را با تدابیر پیشگیرانه و اتخاذ سیاست‌های مناسب به حداقل رسانده تا در آینده اقتصاد کشور دچار شوک‌های شدید ناشی از اتخاذ تدابیر سطحی و زودگذر نشود.

همچنین در بند ۱۹ این سیاست‌ها متمرکز بر شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت‌ها و زمینه‌های فسادزا در حوزه‌های پولی، تجاری، ارزی و... ضرورت شکل‌گیری بورس انرژی در عرضه محصولاتی از جمله نفت خام، میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی جهت کاهش اثر تحریم‌های ظالمانه اعمال شده بر جمهوری اسلامی ایران غیرقابل‌انکار است.

۴. روش گردآوری و تجزیه و تحلیل داده

۴-۱. تعریف تحلیل مضمون

تحلیل مضمون فرایندی است که برای تحلیل اطلاعات کیفی به کار می‌رود؛ بنابراین تحلیل مضمون علاوه بر اینکه یک روش کیفی بوده، فرایندی است که در اکثر روش‌های کیفی می‌تواند استفاده شود و امکان تبدیل اطلاعات کمی به کیفی را فراهم می‌کند (Boyatzis, 1998). در این روش می‌توان داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی تفصیلی و غنی تبدیل کرد (Braun & Clarke, 2006).

۲-۴. مراحل اجرای تحلیل مضمون

در جدول ۱ مراحل، گام‌ها و اقدامات اجرای روش تحلیل مضمون بیان شده است.

جدول (۱): مراحل تحلیل مضمون

مرحله	گام	اقدام
	۱- آشنایی با متن	- مکتوب کردن داده‌ها - مطالعه اولیه و مجدد داده‌ها - نوشتن ایده‌های اولیه
۱- تجزیه و توصیف متن	۲- ایجاد کدهای اولیه	- پیشنهاد چهارچوب کدگذاری و تهیه قالب مضامین - تفکیک متن به بخش‌های کوچک‌تر - کدگذاری ویژگی‌های جالب داده‌ها
	۳- جستجو و شناخت مضامین	- تطبیق کدها با قالب مضامین - استخراج مضامین از بخش‌های کد گذاشته متن - پالایش و بازبینی مضامین
۲- تشریح و تفسیر متن	۴- ترسیم شبکه مضامین	- بررسی و واپالایش همخوانی مضامین با کدهای مستخرج - مرتب‌کردن مضامین - انتخاب مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر - ترسیم نقشه(های) مضامین - اصلاح و تأیید شبکه(های) مضامین
	۵- تحلیل شبکه مضامین	- تعریف و نام‌گذاری مضامین - توصیف و توضیح شبکه مضامین
۳- ترکیب و ادغام متن	۶- تدوین گزارش	- تلخیص شبکه مضامین و بیان مختصر و صریح آن - استخراج نمونه‌های جالب داده‌ها - مرتبط‌کردن نتایج تحلیل با سؤالات تحقیق و مبانی نظری - نوشتن گزارش علمی و تخصصی از تحلیل‌ها

منبع: (عابدی و دیگران، ۱۳۹۰)

۴-۳. کاربرد روش پژوهش تحلیل مضمون در پژوهش جاری

در این قسمت باتوجه به مراحل بیان شده، به اجرای هریک پرداخته خواهد شد.

گام اول: آشنایی با متن

این مرحله از پژوهش بر اساس مصاحبه با ۸ نفر از خبرگان این حوزه است که هر یک با شماره کد نشانگر مشخص شده است.

نشانگرها با ذکر مثال توضیح داده می‌شود؛

PA: یعنی شخص A (person A)

PA01: یعنی مضمون پایه اول استخراج شده از مصاحبه شخص A

PC10: یعنی مضمون پایه دهم استخراج شده از مصاحبه شخص C

مشخصات خبرگانی که مصاحبه با آنها انجام شده است، به شرح جدول شماره ۲ آورده شده است.

جدول (۲): مشخصات خبرگان به‌عنوان مصاحبه شونده

ردیف	سمت	تحصیلات	سابقه فعالیت
۱	رئیس عملیات بازار فرآورده‌های هیدروکربوری بورس انرژی	دکتری	۶
۲	کارشناس بورس انرژی	دکتری	۸
۳	کارشناس انرژی	دکتری	۹
۴	کارشناس انرژی	دکتری	۱۰
۵	مدیر سابق امور بین‌الملل شرکت ملی نفت	کارشناسی	۳۸
۶	مدیرعامل بورس انرژی	دکتری	۱۵
۷	معاون توسعه بازار و مطالعات اقتصادی بورس کالا	کارشناسی ارشد	۱۵
۸	نماینده وزارت نفت در بورس انرژی	کارشناسی ارشد	۱۱

گام دوم: کدگذاری اولیه

در این گام کدگذاری اولیه فیش‌ها انجام شد و برای هریک از فیش‌ها باتوجه به مفاهیم که دربرداشت یک کد یا بیشتر اختصاص داده شد و درنهایت کدگذاری‌ها با نظر اساتید جرح و تعدیل شد.

گام سوم: جستجو و شناخت مضامین

در این مرحله با مرور کدهای اولیه و تأمل درباره آن‌ها، مضامین پایه استخراج شد و

با نظر متخصصان این حوزه مورد نقد، جرح و تعدیل قرار گرفت. نمونه‌ای از کدگذاری و استخراج مضامین پایه از مصاحبه به شرح جدول ۳ آمده است.

جدول (۳): نمونه‌ای از کدگذاری و استخراج مضامین پایه از مصاحبه‌ها

ردیف	نشانگر مضامین پایه	مضامین پایه
۱	PA01	مشکل فروش نفت به مشتریان خارج ارز بورس با قیمت متفاوت
۲	PA12	لزوم ظرفیت‌سازی در بخش خصوصی جهت خرید نفت
۳	PA35	لزوم ایجاد منفعت برای شرکت‌های خصوصی جهت ترغیب آن‌ها
۴	PA54	لزوم ارتباط پله‌ای بین قیمت و زمان
۵	PA62	استفاده از ظرفیت کشورهای همسایه به‌عنوان یک فرصت در بورس
۶	PB03	عدم عرضه‌های متوالی موجب مشخص نشدن وضعیت بورس نفت خام
۷	PB47	وجود ترم‌های مختلف تسویه در بورس انرژی
۸	PB48	وجود تمام ترم‌های معاملاتی دنیا در بورس
۹	PB53	لزوم وضع قانون جهت صادرات کالاهای پذیرفته‌شده در رینگ صادراتی
۱۰	PB65	لزوم عرضه صادرات زمینی و دریایی به جز نفت خام در بورس انرژی
۱۱	PC08	لزوم فعالیت بورس با توجه به‌وجود تحریم‌ها
۱۲	PC15	اصلاحات ساختاری به همراه اصلاحات قیمتی باید صورت گیرد
۱۳	PC17	شفاف‌سازی در عملکرد هر شرکت از طریق آزاد شدن قیمت در کل زنجیره
۱۴	PC33	لزوم مشوق‌هایی همچون معافیت مالیاتی و قیمتی
۱۵	PD09	آتی‌ها موجب روی آوردن بیمه‌ها، تریدرها، ریسک، افزایش رقابت
۱۶	PE19	لزوم اجرایی شدن و تداوم قانون‌های حمایتی مانند برنامه توسعه ششم
۱۷	PG19	دغدغه امنیت پایدار نفت پالایشگاه‌ها نشان‌دهنده لزوم قراردادهای دوجانبه در کنار بورس
۱۸	PH27	ارز دیجیتال راهی برای تسهیل در ارتباطات بین‌المللی
۱۹	PH29	در بورس انرژی کارمزد عرضه‌کنندگان دولتی باید صفر باشد
۲۰	PH32	راهبرد ما باید فروش همه محصولات در بورس باشد همراه با راه‌اندازی بازار فیوچرز

منبع: (یافته‌های پژوهش)

گام چهارم: ترسیم شبکه مضامین

در این مرحله با مراجعه به مضامین استخراج شده و بازبینی کلی آن‌ها بررسی شد که آیا با یکدیگر ارتباط و انسجام کافی دارند یا خیر.

گام پنجم و ششم: تحلیل شبکه مضامین و تدوین گزارش

در این مرحله از پژوهش، پس از اتمام کدگذاری، ترسیم شبکه مضامین انجام می‌شود که در این پژوهش نمونه محورهای مربوط به مضامین سازمان‌دهنده به شرح جدول ۳ آمده است.

جدول (۴): نمونه مضامین سازمان‌دهنده استخراج شده از مضامین پایه

نشانهگر مضامین پایه	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده
PA12	لزوم ظرفیت‌سازی در بخش خصوصی جهت خرید نفت	استفاده از ظرفیت بخش خصوصی جهت افزایش تعداد بازیگران
PA35	لزوم ایجاد منفعت برای شرکت‌های خصوصی جهت ترغیب آن‌ها	
PA36	لزوم جذب و حفظ اعتماد شرکت‌های خصوصی	
PB58	لزوم ترغیب شرکت‌های خصوصی با عرضه هر هفته در بورس و فروش فقط در بورس	استفاده از ظرفیت داخلی جهت افزایش تعداد بازیگران
PA51	سازوکار حساب دفتری پالایشگاه‌ها با آمدن در بورس مانند قبل	
PA52	ریسک پایداری موجب عدم ورود پالایشگاه‌ها	
PA53	لزوم انعقاد قراردادهای بلندمدت پالایشگاه‌های داخلی در خارج از بورس و در مقابل ورود پالایشگاه‌های کوچک	
PB24	پیشنهاد بورس انرژی به سازمان بورس جهت تصویب قانونی که شرکت‌های پذیرفته‌شده باید فرآورده‌هایشان را در بورس بیاورند	
PB32	بورس موجب بهره سود بیشتر پالایشگاه‌ها خواهد شد.	
PB72	فروش محصولات پالایشگاه از طریق بورس	
PC05	لزوم معاملاتی با احجام خرد و میعانات در بورس	
PC10	لزوم استفاده از فرصت خوب بازار داخلی میعانات جهت تقویت بورس	
PA62	اسفاده از ظرفیت کشورهای همسایه به‌عنوان یک فرصت در بورس	
PB20	کشورهای همسایه به‌عنوان بازارهای بالقوه	
PB71	ظرفیت تأمین امنیت سیاسی اقتصادی باتوجه به فرصت کشورهای همسایه	
PE05	ظرفیت منطقه‌ای بازار همسایگان ایران	

نشانگر مضامین پایه	مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده
PE34	فرآورده به‌صورت زمینی امنیت انرژی و همبستگی اقتصادی با دیگر کشورها را ایجاد می‌کند	

منبع: (یافته‌های تحقیق)

گام هفتم: اعتمادپذیری پژوهش

باتوجه به مطالب بیان شده، اعتمادپذیری روش‌های کمی با کیفی متفاوت است و در روش‌های کیفی ما برای اعتمادپذیری از دو روش اعتبارپذیری و تأییدپذیری استفاده خواهد شد که به بررسی هریک می‌پردازیم.

- تأییدپذیری: تأییدپذیری در پژوهش‌های کیفی به معنای قدرت تحلیل داده‌ها و میزان تأیید آن‌ها است و رسیدن به تأییدپذیری طی جمع‌آوری و تحلیل داده در طول تحقیق، بررسی داده‌های خام، تفسیرها، پیشنهادها و یافته‌ها را می‌طلبد. در این پژوهش این اقدامات انجام شد و در صورت لزوم بررسی کیفیت و قضاوت درباره آنها، قابل ارائه است.

- اعتبارپذیری: با استفاده از تکنیک کسب اطلاعات دقیق موازی و همچون نمایش و ارائه تحلیل‌های داده‌ای و نتایج آن به خبرگان و متخصصان این حوزه و همچنین تکنیک بازبینی، تأیید شده که این موضوع به‌طور واقعی بررسی شده است.

گام هشتم: ارزیابی تحلیل مضمون

در گام هشتم کدگذاری‌های نهایی با نظر متخصصان اصلاح شد که نتیجه آن در جدول ۴ آمده است.

جدول (۵): مضامین سازمان‌دهنده نهایی

مضامین فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده
ضعف موجود در سازوکار بازیگران	لزوم استفاده از ظرفیت داخلی همچون پالایشگاه‌ها و بخش خصوصی جهت افزایش تعداد بازیگران
	مشکل عدم حضور مشتریان متخصص در عرضه‌های پیشین
	لزوم شکست انحصار
عدم استفاده از ابزارهای نوین در سازوکار فروش	لزوم استفاده از ظرفیت تأمین امنیت سیاسی اقتصادی باتوجه‌به فرصت کشورهای همسایه از طریق تهاتر، سوآپ، پیمان ارزی
	تسهیل روابط با بورس‌های دنیا با استفاده از ارزهای دیجیتال

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده
	لزوم حفظ تداوم عرضه جهت اعتماد مشتریان
	لزوم راه اندازی فیوچرز
	لزوم اراده بیشنر شرکت نفت جهت عرضه در بورس
	لزوم بررسی راهکارهای موازی بورس انرژی
سازوکار قیمت گذاری مناسب	لزوم هدف گذاری در رسیدن به مقام قیمت گذار نفت و فرآورده در منطقه
	لزوم کشف قیمت در بورس انرژی
	لزوم قیمت گذاری پایین و مناسب توسط عرضه کننده
کارایی ساختار بورس انرژی	مشکل تعارض منافع بورس انرژی و شرکت نفت
	عدم اراده بورس در سطح اختیارات و وظایف همچون تضامین
	لزوم ایفای نقش تسهیل گری در تضامین و بحث های مالی بین شرکت نفت و مشتریان
	عدم مشکل حفظ هویت مشتریان در بورس و یک بهانه برای عرضه کننده
	لزوم ارتقاء و به روز رسانی تارنما جهت تسهیل استفاده مشتریان داخلی و خارجی
	لزوم اراده دولت و قانون گذاری و ایجاد مشوق جهت ورود عرضه کنندگان
نقش دولت در تسهیل گری	ایجاد مشوق معافیت مالیاتی جهت ورود مشتریان بیشتر در بورس
	لزوم بازبینی و اصلاح روابط و ساختار مالی
	لزوم پیگیری فروش خلاف قانون
	لزوم بازبینی ساختار بین شرکت نفت و بورس انرژی جهت هدایت مشتریان

منبع: (یافته های پژوهش)

نتیجه گیری

بورس انرژی یکی از بازارهایی است که از سال ۱۳۹۰ در کشور ایران شروع به کار کرد، این بازار با توجه به شرکت های موجود در آن، موقعیتی مناسب جهت سرمایه گذاری را فراهم نموده و میزان جذب سرمایه و تمایل ورود سرمایه گذاران به سمت این بورس به

نحوه عملکرد و کارایی آن وابستگی بسیاری دارد. همچنین بر اساس بند ۱۳ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مبنی بر مقابله با ضربه‌پذیری درآمد حاصل از صادرات نفت و گاز از طریق انتخاب مشتریان راهبردی، ایجاد تنوع در روش‌های فروش، مشارکت دادن بخش خصوصی در فروش، افزایش صادرات گاز، برق، پتروشیمی و فرآورده‌های نفتی تأکید دارد و بند ۱۹ این سیاست‌ها متمرکز بر شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت‌ها و زمینه‌های فسادزا در حوزه‌های پولی، تجاری، ارزی و... ضرورت شکل‌گیری بورس انرژی در عرضه محصولات از جمله نفت خام، میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی جهت کاهش اثر تحریم‌های ظالمانه اعمال شده بر جمهوری اسلامی ایران غیرقابل‌انکار است.

این پژوهش با هدف بررسی و آسیب‌شناسی عرضه نفت خام و فرآورده در بورس انرژی و ارائه راهکارهای سیاستی جهت بهبود روند بورس انرژی انجام پذیرفت و از طریق جمع‌بندی مصاحبه با خبرگان این حوزه چالش‌های مدنظر را احصا نمود. بر اساس نتایج حاصل شده موانع پیش‌روی بورس انرژی را می‌توان ذیل پنج موضوع تعدد بازیگران جهت شکل‌گیری رقابت، سازوکار فروش در فضای رقابتی، سازوکار قیمت‌گذاری مناسب، ساختار بورس انرژی و نقش تسهیل‌گری دولت برشمرد. در ادامه به توضیح مختصری خواهیم پرداخت:

۱- ضعف موجود در سازوکار بازیگران

الف) استفاده از ظرفیت داخلی همچون پالایشگاه‌ها و بخش خصوصی جهت افزایش تعداد بازیگران: افزایش تعداد بازیگران در بازار باعث تقویت رقابت می‌شود و این رقابت می‌تواند کیفیت معاملات و شفافیت بازار را ارتقاء بخشد. پالایشگاه‌های داخلی و شرکت‌های بخش خصوصی می‌توانند با ورود به بورس انرژی، به تعمیق بازار کمک کنند. این امر نیازمند فراهم کردن بستری برای کاهش موانع ورود و تشویق این بازیگران به مشارکت در بورس است؛ مانند تسهیلات مالی و مشوق‌های قانونی.

ب) عدم حضور مشتریان متخصص در عرضه‌های پیشین در بورس انرژی: یکی از دلایل اصلی ضعف در بورس انرژی عدم حضور مشتریان متخصص است. این مشتریان به دلیل پیچیدگی‌های قانونی، شفافیت ناکافی و نبود انگیزه‌های اقتصادی، رغبتی به حضور در بورس ندارند. برای حل این مشکل، بورس باید با ارائه دوره‌های آموزشی، حمایت‌های مشاوره‌ای و تسهیل فرایندهای ورود، مشتریان متخصص بیشتری جذب کند.

پ) لزوم شکست انحصار عرضه: انحصار در عرضه باعث ایجاد رقابت محدود و کاهش انعطاف‌پذیری در معاملات می‌شود. برای شکست انحصار، بورس انرژی باید سیاست‌هایی جهت جذب عرضه‌کنندگان مختلف از بخش‌های خصوصی و دولتی اتخاذ کند.

۲- عدم استفاده از ابزارهای نوین در سازوکار فروش

الف) لزوم استفاده از ظرفیت تأمین امنیت سیاسی اقتصادی با توجه به فرصت کشورهای همسایه از طریق تهاتر، سوآپ و پیمان ارزی: استفاده از سازوکارهای تهاتر و سوآپ نفتی با کشورهای همسایه باعث کاهش وابستگی به ارزهای بین‌المللی و کاهش ریسک‌های ناشی از تحریم‌ها می‌شود. این روش‌ها به تأمین امنیت اقتصادی کشور کمک می‌کنند و روابط تجاری پایدار با همسایگان را تقویت می‌کنند.

ب) تسهیل روابط با بورس‌های دنیا با استفاده از ارزهای دیجیتال: استفاده از ارزهای دیجیتال به‌عنوان وسیله پرداخت در معاملات نفتی می‌تواند راه‌حلی برای دورزدن تحریم‌ها و تسهیل مبادلات باشد. این ارزها سرعت معاملات را افزایش داده و وابستگی به سیستم‌های بانکی سنتی را کاهش می‌دهند.

پ) لزوم حفظ تداوم عرضه جهت اعتماد مشتریان: مشتریان به عرضه‌های پایدار و پیوسته نیاز دارند تا بتوانند برنامه‌ریزی بلندمدت و راهبردی داشته باشند. تداوم عرضه از طریق برنامه‌ریزی دقیق و تعهد شرکت نفت به عرضه مستمر می‌تواند اعتماد بازار را جلب کند و به افزایش تقاضا کمک کند.

ت) لزوم راه‌اندازی فیوچرز: قراردادهای فیوچرز یا آتی، ابزاری مهم برای مدیریت ریسک قیمت در معاملات نفتی هستند. با استفاده از این ابزار، عرضه‌کنندگان و خریداران می‌توانند قیمت‌های آینده را قفل کرده و از نوسانات شدید قیمت جلوگیری کنند. این قراردادها همچنین به جذب مشتریان خارجی کمک می‌کنند.

ث) لزوم اراده بیشتر شرکت نفت جهت عرضه در بورس: عرضه‌کننده اصلی نفت باید نقش پیشرو در عرضه محصول در بورس داشته باشد. برای این منظور، شرکت نفت باید اراده بیشتر جهت عرضه این محصول در بورس را داشته باشد.

ج) لزوم بررسی راهکارهای موازی بورس انرژی: راهکارهای موازی همچون معاملات دوجانبه یا قراردادهای بلندمدت بین شرکت‌های نفتی و مشتریان می‌توانند به تقویت بازار و ایجاد پایداری بیشتر کمک کنند. این روش‌ها باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که مکمل معاملات بورس انرژی باشند و انعطاف‌پذیری بیشتری را

برای عرضه‌کنندگان فراهم کنند نه اینکه موجب عدم کارایی بورس شوند.

۳- سازوکار قیمت‌گذاری مناسب

الف) لزوم هدف‌گذاری در رسیدن به مقام قیمت‌گذار نفت در منطقه: قیمت‌گذاری مناسب و منصفانه باعث می‌شود تا کشور بتواند به‌عنوان مرجع قیمت‌گذاری در منطقه مطرح شود. این هدف نیازمند شفافیت در معاملات و ارائه قیمت‌های رقابتی است. برای دستیابی به این مقام، باید سازوکارهای قیمت‌گذاری شفاف و عادلانه ایجاد شود.

ب) لزوم کشف قیمت در بورس انرژی: کشف قیمت واقعی در بورس انرژی باعث شفافیت بیشتر و جذابیت برای سرمایه‌گذاران می‌شود. این فرایند به تقویت اعتبار بورس و جذب مشتریان خارجی کمک می‌کند و به بازاری پایدارتر و رقابتی‌تر منجر می‌شود.

پ) لزوم قیمت‌گذاری پایین و مناسب توسط عرضه‌کننده: عرضه‌کنندگان باید قیمت‌ها را به‌گونه‌ای تنظیم کنند که برای مشتریان جذاب باشد و رقابت سالمی ایجاد شود. این امر می‌تواند به افزایش تقاضا و حجم معاملات در بورس کمک کند و مانع از خروج مشتریان به بازارهای غیررسمی شود، درحالی‌که در عرضه‌های پیشین، قیمت بالاتر از قیمت‌های معاملات بوده است.

۴- ضعف کارایی ساختار بورس انرژی

الف) مشکل تعارض منافع بورس انرژی و شرکت نفت: تعارض منافع بین بورس انرژی و شرکت نفت ممکن است مانعی برای توسعه بورس باشد. برای حل این مسئله، باید سیاست‌ها و مقرراتی تعریف شود که نقش‌ها و وظایف هر دو نهاد را مشخص کند و تضمین کند که منافع مشترک در راستای توسعه بازار است.

ب) عدم اراده بورس در سطح اختیارات و وظایف همچون تضامین: یکی از مشکلات مهم، عدم تمایل یا توانایی بورس در ایفای نقش خود را به‌عنوان تسهیل‌گر در معاملات است همچون تسهیل در امور تضامین.

پ) لزوم ایفای نقش تسهیلمگری در تضامین و بحث‌های مالی بین شرکت نفت و مشتریان: بورس انرژی باید به‌عنوان واسطه‌ای میان مشتریان و شرکت نفت عمل کند و در ارائه تضامین و مدیریت مسائل مالی نقش مؤثری ایفا کند. این کار باعث افزایش اعتماد مشتریان و تسهیل معاملات می‌شود.

ت) عدم مشکل حفظ هویت مشتریان در بورس و یک بهانه برای عرضه‌کننده: حفظ هویت مشتریان نباید بهانه‌ای برای کاهش عرضه باشد. بورس باید سیاست‌هایی

را برای حفاظت از اطلاعات مشتریان اتخاذ کند که به عرضه‌کنندگان این اطمینان را بدهد که معاملات با رعایت محرمانگی انجام می‌شوند، کما اینکه تا به حال هویت مشتریان حفظ شده و فقط بهانه‌ای برای عدم عرضه شرکت نفت بوده است.

ث) لزوم ارتقاء و به‌روزرسانی سایت جهت تسهیل استفاده مشتریان داخلی و خارجی: ارتقاء و به‌روزرسانی سکوی معاملاتی بورس انرژی برای بهبود تجربه کاربری مشتریان ضروری است. این بهبودها شامل طراحی کاربرپسند، پشتیبانی چندزبانه و قابلیت‌های به‌روز برای تجزیه و تحلیل داده‌ها است که باعث جذب مشتریان جدید و نگهداری مشتریان فعلی خواهد شد.

۵- نقش دولت در تسهیلگری

الف) لزوم اراده دولت و قانون‌گذاری و ایجاد مشوق جهت ورود عرضه‌کنندگان: دولت با تصویب قوانین حمایتی و مشوق‌های اقتصادی، نقش اساسی در تقویت بورس انرژی دارد. این مشوق‌ها می‌توانند شامل معافیت‌های مالیاتی و تسهیلات قانونی برای عرضه‌کنندگان باشند تا بازار پویاتر شود.

ب) ایجاد مشوق معافیت مالیاتی جهت ورود مشتریان بیشتر در بورس: با اعطای معافیت‌های مالیاتی برای مشتریانی که به معاملات در بورس انرژی می‌پردازند، می‌توان انگیزه‌های بیشتری برای ورود مشتریان جدید به بازار فراهم کرد. این مشوق‌ها می‌توانند به گسترش بازار و افزایش حجم معاملات کمک کنند.

پ) لزوم بازبینی و اصلاح روابط و ساختار مالی: برای اطمینان از عملکرد صحیح و شفاف بورس انرژی، بازبینی و اصلاح ساختار مالی و روابط میان بورس، شرکت نفت و سایر نهادهای دولتی و خصوصی ضروری است. این بازبینی باید با هدف افزایش کارایی و رفع موانع موجود انجام شود.

ت) لزوم پیگیری فروش خلاف قانون: فروش‌های خلاف قانون باید با جدیت توسط دولت پیگیری شوند تا از انحراف در بازار جلوگیری شود. این اقدام باعث تقویت اعتماد عمومی و حفظ سلامت بازار خواهد شد.

ث) لزوم بازبینی ساختار بین شرکت نفت و بورس انرژی جهت هدایت مشتریان: بهبود و بازبینی ساختار ارتباطی بین شرکت نفت و بورس انرژی می‌تواند فرایند هدایت مشتریان به بازار بورس را تسهیل کند. این ساختار باید به‌گونه‌ای باشد که امکان هماهنگی و همکاری مؤثر بین این دو نهاد را برای جذب و نگهداری مشتریان فراهم کند.

فهرست منابع

- اسفندیاری‌فر، خشایار (۱۳۹۴). حقوق بورس انرژی. تهران: مجمع علمی و فرهنگی مجد. پاکذات، سیدمهدی (۱۳۹۵). ماهیت مالی و فقهی و امکان‌سنجی راه‌اندازی قراردادهای آتی نفت در بورس انرژی جمهوری اسلامی ایران. رساله دکتری، دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام).
- درخشان، مسعود (۱۳۹۰). مشتقات و مدیریت ریسک در بازارهای نفت. تهران: مؤسسه مطالعات بین‌المللی.
- دستورالعمل پذیرش کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس انرژی، مصوب ۱۳۹۱/۷/۲۹.
- ذوالقدر، یاسر؛ کریمی، محمد و رهبر، فرهاد (۱۳۹۹). ارائه الگوی عوامل مؤثر بر شاخص قیمت سهام در بازار بورس انرژی با رویکرد معادلات ساختاری. اولین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، گردشگری و تکنولوژی.
- راعی، رضا و کریمی، حسین (۱۳۹۴). بررسی پتانسیل‌های بالقوه بورس انرژی در اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و شفافیت اطلاعات بازار سرمایه. دانش سرمایه‌گذاری، ۱۳(۴)، ۱۶۷-۱۹۴.
- رضوی، سیدعبداله و رسولی، مسعود (۱۳۹۹). بررسی راهبردهای نوین فروش نفت خام ایران با رویکرد ضدتحریمی. بررسی راهبردهای نوین فروش نفت، ۷(۲۴)، ۱۵۱-۱۷۶.
- عابدی جعفری، حسن؛ تسلیمی؛ محمدسعید؛ فقیهی، ابوالحسن و شیخ‌زاده، محمد (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی. دوفصلنامه اندیشه مدیریت راهبردی، ۱۰(۱).
- عرشی، علی‌اصغر (۱۳۹۰). هجینگ (معاملات تأمینی) و مکانیسم‌های گوناگون آن در بازارهای بین‌المللی، بی‌جا: امور بین‌الملل شرکت ملی نفت.
- قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه.
- متین، مه‌دخت و صابری، علی (۱۴۰۰). بررسی عملکرد دولت دوازدهم در صنعت نفت‌وگاز. تهران: مجلس شورای اسلامی.
- منظور، داوود و خلیلی، علی (۱۳۸۸). بورس نفتی ایران: ضرورت‌ها، منافع، راهکارها و استراتژی‌ها. هفتمین همایش ملی انرژی.
- مؤسسه مطالعات انرژی سبحان (۱۳۹۵)، طراحی و معرفی شاخص‌های اقتصاد مقاومتی

در بورس انرژی (با تأکید بر نفت، میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی) به‌منظور شناسایی چالش‌ها و ارائه راهکارها، تهران: مؤسسه مطالعات انرژی سبحان. نوروزی، احمد (۱۳۹۸). *تحلیل مقایسه‌ای کارکرد بورس انرژی ایران و تجربه‌های موفق جهانی و ارائه راهکار در خصوص بهبود عملکرد بورس انرژی ایران در راستای تحقق بند ۱۳ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام).

- Boyatzis, R.E. (1998). *Transforming qualitative information: thematic analysis*.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). *Using thematic analysis in psychology*. *Qualitative Research in Psychology*.
- Burger, M.; Greaber, B. & Schindlmaayr, G. (2013). *Managing energy risk: an integrated view on power and other energy markets*.
- Simkins (2013). *Energy Finance And Economics: Analysis and Valuation, Risk Management, and the Future of Energy*.